

ПОЗИЦІЯ

представників екологічного руху України
щодо стану справ із просуванням довкіллевих
реформ до четвертої Конференції з питань
відновлення України

2025, Рим

**Співфінансується
Європейським Союзом**

Публікацію підготовлено за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» в рамках спільної ініціативи «Вступаємо в ЄС разом». Матеріал представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу чи Міжнародного фонду «Відродження».

Міжнародний фонд «Відродження» – одна з найбільших благодійних фондаций в Україні, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні Відкрите Суспільство на основі цінностей свободи, поваги прав людини і демократії. За час своєї діяльності Фонд підтримав понад 20 тисяч проєктів на суму понад 365 мільйонів доларів США.

Сайт: www.irf.ua

Facebook: [www.fb.com/irf.ukraine](https://www.facebook.com/irf.ukraine)

Європейський Союз – це економічний і політичний союз 27 європейських країн. Він заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема прав осіб, що належать до меншин. ЄС діє на глобальному рівні для сприяння сталому розвитку суспільств, довкілля та економік, щоб кожен міг отримати з цього користь.

**Позиція представників екологічного руху України
щодо стану справ із просуванням довкіллевих реформ
до четвертої Конференції з питань відновлення України, 2025 (Рим)**

Україна доклала значних зусиль для підготовки до євроінтеграційного скринінгу за главою 27 «Довкілля і клімат». Але попри його успішне проходження в червні 2025, більшість довкіллевих реформ гальмуються.

В сфері **горизонтального екологічного законодавства**, де рівень транспозиції доволі високий, актуальними залишаються три ключові проблеми: обмеження у доступі до екологічної інформації в умовах воєнного стану, відступи від ОВД і СЕО та обмеження або відсутність екологічних перевірок.

Через оновлення реєстру та з міркувань національної безпеки, з 2022 року документацію з ОВД, СЕО та значний обсяг іншої екологічної інформації на цифровій платформі “ЕкоСистема” можна переглянути тільки після авторизації. Тоді як ці реєстри мають бути у вільному доступі, адже покликані інформувати громадськість про відповідні процедури та участь у них.

Через воєнний стан оператори установок досі звільнені від зобов’язання подавати звіти до Національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів (РВПЗ).

Україні варто вирішити ці проблеми, адже в ході зеленої відбудови України **доступ до екологічної інформації** у публічних електронних базах даних повинен бути неавторизований і повний. Не кажучи вже про те, що така ситуація явно не вписується у вимоги ЄС щодо поширення екологічної інформації серед громадськості.

Після прийняття в 2017-18 роках євроінтеграційних законів про ОВД і СЕО, спостерігаємо різноманітні спроби, деколи вдалі, звузити сферу застосування цих процедур. Особливих обертів ця тенденція набула після повномасштабного вторгнення, коли про **відступи від ОВД і СЕО** вже почали говорити офіційно. Наприкінці 2024 року ЄК висловила позицію, що процедури ОВД та СЕО повинні застосовуватися до всіх планів, програм і проєктів, зокрема і тих, що стосуються відбудови України. Також йшлося про те, що існуючий режим відступів не узгоджується із вимогами ЄС і відтак потребує перегляду і недопущення звуження; потрібно надалі уникати нових відступів в процедурах ОВД та СЕО, зокрема у галузях лісового, сільського господарства та управління земельними ресурсами. Натомість, в 2025 році не відбулося перегляду існуючого режиму відступів ні в процедурі ОВД, ні СЕО. Більше того, перелік видів діяльності, що не підлягають ОВД, в лютому 2025 року поповнився новим пунктом щодо об’єктів нафтогазовидобування, а у парламенті вчергове зареєстровано законопроект, який виключає рубки зі сфери застосування процедури ОВД.

Попри обіцянки, Україна досі не запустила реформу **моніторингу довкілля**. Закон про це ухвалили ще 2022-го, але його імплементацію відклали на невизначений термін.

Україна досі не має навіть бачення як гармонізувати національне законодавство із європейськими *acquis* у сфері **відповідальності за екологічну шкоду та екологічні злочини**. Згадки про реформу екологічного контролю лунають чи не у кожному виступі високопосадовців, але жодних законодавчих ініціатив не видно. При цьому, через воєнний стан вже понад три роки Державна екологічна інспекція не проводять планові перевірки. А позапланові — навіть в разі кричущих порушень — надзвичайно ускладнені. Україні слід переглянути мораторій на проведення таких перевірок хоча б у

відносно безпечних регіонах та розпочати серйозну роботу по транспозиції директив про екологічну шкоду та екологічні злочини.

Україна вже втратила значну частину біорізноманіття. Знищення дикої природи продовжується прискореними темпами. Намагаючись компенсувати втрати сільськогосподарських угідь, що знаходяться в окупованих регіонах, український парламент спростив використання природних територій для ведення сільського господарства в тилкових регіонах, що посилює дефіцит середовищ існування. Водночас законодавство щодо охорони земель та відновлення природних екосистем містить багато пострадянських бюрократичних особливостей і залишається складним. Необхідно терміново вжити заходів щодо запровадження моніторингу та контролю орних площ, а також припинити розорювання заповідних територій, земель водного фонду та лук; вжити заходів щодо контролю за застосуванням пестицидів, гербіцидів та хімічних добрив і рухатися до норм і показників ЄС у цій сфері, зокрема у досягненні мети скорочення використання пестицидів та хімічних добрив на 50%, збільшення площ органічного землеробства; спрощення законодавства щодо збереження земель та відновлення природних екосистем (ревайлдингу); перевірки джерел питного водопостачання та природних вод на вміст нітратів, пестицидів та гербіцидів.

Також важливо провести інвентаризацію всіх водних об'єктів в Україні та перевірити дотримання водоохоронного законодавства, вжити заходів щодо відновлення боліт та захисту річок у рамках заходів щодо адаптації до зміни клімату, не допустити знищення природних екосистем українських Карпат, які руйнуються через розбудову вітроенергетичних по гідроенергетичних потужностей. Для цього, зокрема слід накласти мораторій на зведення вітрових електростанцій на території гірських хребтів та гідроелектростанцій на гірських річках. Ми повинні відновити рух в напрямку досягнення Україною показника заповідності 30% від площі держави, ухвалити законодавство про Смарагдову мережу України.

У рамках післявоєнної відбудови територій, постраждалих від бойових дій, ми наголошуємо на важливості очищення територій від хімічного забруднення та визнання їх придатними або непридатними для використання, забезпечення функціонування хімічних лабораторій з потужностями, що дозволяють проводити повноцінні дослідження забруднення ґрунту, води та повітря внаслідок бойових дій, забезпечення функціонування спеціалізованих полігонів для зберігання та утилізації відходів руйнації та бойових дій безпечним для довкілля шляхом.

Попри часткову апроксимацію українського законодавства у сфері **якості атмосферного повітря**, Україні слід продовжувати роботу над підзаконними актами та їх впровадженням у сфері моніторингу якості атмосферного повітря. У цій сфері впровадження багатьох регуляторних актів також відкладається до завершення війни. Наприклад, прийнята урядом у 2024 році постанова “Деякі питання функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем” вступить в силу лише через 6 місяців після скасування воєнного стану. В Україні досі не імplementовано Директиву 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи в частині встановлення граничних показників викидів твердих часток 2.5 (PM 2.5) та їх вмісту в повітрі. Також не транспонована Директива 94/63/ЄС про контроль викидів летких органічних сполук (ЛОС), що виникають зі сховищ нафти та при її транспортуванні з терміналів до сервісних станцій. На десятиліття Україна відстає в ратифікації і впровадженні низки важливих протоколів до Конвенції ЄЕК ООН про трансграничне забруднення повітря на великій відстані (про важкі метали, про леткі органічні сполуки, про приземний озон і боротьбу із підкисленням, евтрофікацією), а також ігнорує свої зобов'язання по звітуванню про викиди та прогнози викидів згідно вимог цієї конвенції, про що згадала ЄК у своєму звіті у 2024р.

Після прийняття в 2022 році та вступу в дію в липні 2023 року ЗУ «Про **управління відходами**», Уряд перейшов до стадії розроблення та затвердження актів державного

планування. В грудні 2024 року було затверджено новий Національний план управління відходами до 2033 року, який включає Програму запобігання утворенню відходів до 2033 року та Програму зменшення захоронення біовідходів. На підставі Національного плану мають бути розроблені регіональні та місцеві плани управління відходами орієнтовно до кінця 2026 року.

Проте для запуску механізмів та інструментів, що пропонуються законом та Національним планом, Уряд мав би перейти до стадії розроблення та прийняття низки законодавчих та підзаконних актів, спрямованих на запуск передбачених ним механізмів та інструментів, зокрема розробити закон про обмеження виробництва та обігу пластикової продукції одноразового використання на території України; про батареї, акумулятори та відходи батарей та акумуляторів; про управління відходами видобувної промисловості; про електричне та електронне обладнання та відходи електричного та електронного обладнання; про транспортні засоби, зняті з експлуатації, відходи шин та масел (олив); про відходи текстилю, Порядок функціонування депозитної системи для відходів упаковки; державних і галузевих будівельних норм щодо полігонів для небезпечних відходів, відходів, що не є небезпечними, та інертних відходів; Правил технічної експлуатації об'єктів оброблення відходів та ряду інших. Однак робота в цьому напрямку ведеться дуже повільно.

Окрім того потребує врегулювання питання управління окремими видами відходів, що утворилися внаслідок виникнення надзвичайної ситуації техногенного, природного або воєнного характеру. Наразі це питання врегульоване точково. Через неефективне нормативно-правове регулювання поводження з відходами від руйнувань, а також відсутність вказівки на впровадження кругової економіки на стратегічному рівні, вказані відходи продовжують забруднювати довкілля, створювати ризики для здоров'я населення та не повертаються в економіку. Дозвільна діяльність Міндовкілля, відсутність ініціативи по створенню окремого ЦОБВ, що буде займатися управлінням відходами та законотворчість в даній сфері свідчить про тривале існування проблем з дозвільними процедурами для суб'єктів господарювання та сприяння недружньому до довкілля, незаконному бізнесу, особливо в сфері управління небезпечними відходами.

Законодавство України у сфері **промислового забруднення** досі лише частково відповідає європейським *acquis*. Прийнятий у 2024 році Закон «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» є лише першим кроком відповідної реформи. Для досягнення подальшого прогресу у цій сфері Україна повинна якнайшвидше перекласти і затвердити висновки НДТМ і з моменту вступу відповідного закону в сили (в серпні 2025 року) бути готовою видавати інтегровані дозвіллі новим установкам згідно європейських стандартів. Впроваджено НДТМ на діючих установках відкладено до скасування воєнного стану. Досі не в повній мірі перенесені у національне законодавство «технічні» розділи та додатки до відповідної директиви ЄС, що стосуються окремих видів установок.

Вартують уваги певні успіхи України у сфері **кліматичної політики**, зокрема ухвалення рамкового закону про державну кліматичну політику, затвердження Національного плану з енергетики та клімату, а також прийняття законодавства щодо фторованих парникових газів. Ці кроки створюють основу для формування системної кліматичної політики та зближення українського законодавства з правом ЄС. Водночас актуальною залишається потреба оновлення стратегії низьковуглецевого розвитку відповідно до Паризької угоди, адаптації політики до пакету «Готові до 55», ратифікації Кігалійської поправки та створення ефективної системи моніторингу і торгівлі викидами. У зв'язку із цим, закликаємо уряд України якнайшвидше: оновити довгострокову стратегію з низьковуглецевого розвитку на основі актуальних наукових сценаріїв та з урахуванням нових викликів, спричинених війною; адаптувати кліматичну політику до стандартів ЄС з урахуванням пакету «Готові до 55», ратифікувати Кігалійську поправку та завершити створення системи моніторингу і торгівлі викидами.

Також закликаємо Уряд відреагувати на низку системних проблем у довкіллевому секторі які, на нашу думку, потребують негайного переосмислення і реагування:

1. Україна проводить транспозицію актів ЄС, але відкладає реальне впровадження екологічних реформ на час після війни (екологічний моніторинг, впровадження НДТМ для діючих установок, управління відходами і т.д.).
2. Держава активно нарощує масив екологічних даних, які збирає в електронні бази даних, але, прикриваючись війною, приховує ці дані від громадськості.
3. У зв'язку із війною на чинні природоохоронні інструменти накладено «мораторій»; по усій території України вже понад три роки не проводяться планові екологічні перевірки, проведення позапланових перевірок суттєво ускладнене, усе звітування (в РВПЗ, про виконання умов дозволу на викиди та інші здійснюється на добровільній основі, відповідальність за невиконання цих обов'язків під час воєнного стану не застосовується.
4. Дефіцит природних екосистем, скорочення біорізноманіття та негативний вплив воєнних дій на ґрунти вимагають спрощення законодавства та нормативних актів щодо збереження земель, відновлення природних екосистем та біорізноманіття.